

บทสรุป

ในการวิเคราะห์เกี่ยวกับการปรับปรุงเศรษฐกิจของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น เราจะเห็นว่ามีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจในหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านการคมนาคมขนส่ง เกิดความเจริญทางด้านคมนาคมทางบก มีความสำคัญแทนที่การคมนาคมทางน้ำ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเงินตรา คือการขยายตัวของเงินตราเพื่อความสำคัญและมาตรฐานการแลกเปลี่ยนในตลาดโลก¹ เพื่อประโยชน์ทางการค้าซึ่งเปลี่ยนสภาพจากการค้าแบบแลกเปลี่ยนสินค้าโดยตรง (Barter Economy) มาเป็นการค้าในระบบเงินตรา (Monetary Economy) และมีการกำหนดคตินิยมแบบใหม่โดยใช่เป็นบาท สังกัด ก็เพื่อประโยชน์ในการทำบัญชีการค้าควย มีการลงทุนของชาวต่างประเทศเพื่อการอุตสาหกรรม เช่น การทำเหมืองแร่ เป็นต้น ตลอดจนมีการขยายพื้นที่เพื่อการเพาะปลูกได้มากขึ้น ปรากฏว่ารัฐมีรายได้จากภาษีที่ดินเฉพาะปลูกข้าวได้ถึง 1,358,500 บาท ใน พ.ศ. 2436²

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่เกิดจากอิทธิพลภายนอกประเทศ ผู้ที่มีส่วนช่วยส่งเสริมให้มีการปรับปรุงเศรษฐกิจมากคือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ทรงหาวิธีการใหม่ ๆ สำหรับสมัยนั้นมาส่งเสริมเศรษฐกิจของประเทศให้ดีขึ้น มีการปรับปรุงความเจริญในด้านต่าง ๆ ภายในประเทศ มีการลงทุนเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจหลายประการ ซึ่งนับได้ว่าเป็นการเริ่มต้นที่จะก้าวไปสู่ความเจริญตามแบบอารยประเทศ แต่เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศล้าหลัง จำนวนประชากรที่มีอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีเพียงประมาณ 8 - 9 ล้านคน นับว่าน้อยมาก เมื่อเทียบกับจำนวนพื้นที่ทั้งหมด และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มากมาย ในเมื่ออุปกรณ์จะเพิ่ม

¹ Ingram, *op. cit.*, p. 217.

² ชัยอนันต์ สมุทวณิช, เรื่องเดิม, หน้า 59.

การผลิตในสมัยนั้นไม่ใช่อื่นนอกจากการชลประทานหรือขุดคลองซึ่งได้ประโยชน์
นานับประการ และเมื่อประชาชนขาดความรู้อย่างมาก การที่จะเร่งการผลิตย่อมจะไม่
เกิดผลอันใด นอกจากจะมีข้าวเหลือเฟือมากขึ้นอีกจากที่เหลือกินเหลือใช้อยู่แล้ว โดย
ส่วนรวมแล้วรายได้จากการผลิตข้างนี้ว่าสูงมากถึง 6 เท่าตัว ซึ่งหากคิดเป็นเงินสมัย
นั้นก็จะเป็นจำนวนมากมาย และที่สำคัญที่สุดก็คือ วิธีการตามแบบสมัยใหม่ ๆ เช่น การ
ใช้เครื่องทุ่นแรง การใช้วิทยาศาสตร์ ก็ยังไม่มีในสมัยนั้น ทั้งยังไม่มีมีความจำเป็นต้อง
ใช้ ควบเหตุผลดังกล่าวแล้ว

สำหรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับเกษตรกรรมไม่เปลี่ยนแปลง เช่น
วิธีการเพาะปลูกยังคงเป็นแบบเดิมที่ต้องอาศัยธรรมชาติและวิธีการชลประทานตามแบบ
เดิม¹ ยังไม่ปรับปรุงวิธีการให้ใหม่ขึ้นนั้น ผู้เขียนเข้าใจว่า รัฐบาลในสมัยนั้นคงเห็นว่า
ถึงจะใช้วิธีการแบบเดิมก็ยังสามารถผลิตข้าวได้มากพอที่จะส่งผลผลิตไปขายยังต่างประเทศ
ได้ ถ้ามีการเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้นกว่านี้แล้วอาจเกิดภาวะล้นตลาดได้ เพราะความต้องการ
ของชาวต่างประเทศที่จะรับซื้อข้าวก็ย่อมมีจำกัดเช่นกัน และปัญหาการส่งสินค้าไปขาย
ต่างประเทศนั้นไทยยังขาดเรือที่จะขนส่ง ต้องอาศัยเรือของต่างชาติที่ไปมาค้าขาย
ช่วยขนส่งให้ ขณะเดียวกันนั้นรัฐบาลก็จำเป็นต้องใช้จ่ายเงินไปในการเสริมสร้าง
ความมั่นคงระหว่างประเทศมากกว่า เพื่อความอยู่รอดของประเทศชาติ ถ้าไม่มีประเทศ
ชาติราษฎรก็จะทำมาหากินไม่ได้เช่นกัน

อย่างไรก็ตาม การปรับปรุงเศรษฐกิจในครั้งนี้นับได้ว่าเป็นการขึ้นนำเศรษฐกิจ
ของชาวไทยให้ดีขึ้น อย่างน้อยก็เป็นการเริ่มต้นที่จะนำผลผลิตทางเกษตรไปสู่ตลาดให้
เร็วขึ้นกว่าแต่เดิมมาก อันเป็นผลเนื่องมาจากการปรับปรุงด้านการคมนาคมขนส่ง เช่น
การสร้างทางรถไฟ และถนน เป็นต้น

¹ ธีเกษารุ ทานาเบ้, "การชลประทานเพื่อการเกษตรในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ
ของไทย," วารสารธรรมศาสตร์ (ตุลาคม 2518 - มกราคม, 2519), หน้า 70.

การปรับปรุงเศรษฐกิจและการพัฒนาการเกษตร ทำให้รายได้ของประชากรเพิ่มขึ้นบ้าง ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงสภาพความเป็นอยู่ของประชากรที่มีอยู่เป็นจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับปัจจุบัน และการพัฒนาประเทศให้ได้ผลอย่างรวดเร็ว โดยอาศัยการเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียวในสมัยนั้น จะหวังผลให้ได้เต็มที่เช่นปัจจุบันนั้นย่อมเป็นของยาก ฉะนั้นจะว่ารายได้ไม่พัฒนาขึ้นเลยย่อมไม่ได้ เพราะการเพิ่มรายได้ก็ควรจะคิดค่าของเงินและการครองชีพในขณะนั้น

อย่างน้อยที่สุด ที่พิจารณาได้ก็คือ การปรับปรุงเศรษฐกิจทำให้ประชาชนส่วนมากของประเทศได้รับความผาสุกสบายขึ้นกว่าเดิมมาก แต่ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการปรับปรุงเศรษฐกิจมาก คือ พวกขุนนางและพ่อค้า ซึ่งเป็นคนเพียงกลุ่มเดียว เพราะสังคมไทยในขณะนั้นยังเป็นสังคมแบบโบราณ ยังมีความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง อยู่ในเกณฑ์ที่ยากจะคิดก่อให้เกิดความเข้าใจใ้ถูกต้อง เพราะความยากลำบากในการคมนาคมจากเมืองไปสู่ชนบท ชนบทสู่เมือง รวมทั้งการขาดการศึกษาที่ดี การสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ วิทยุก็ยังไม่มีใช้

อุปสรรคที่สำคัญยิ่งในการปรับปรุงเศรษฐกิจของไทยนั้นอยู่ที่เรื่องการศึกษา เพราะประชาชนขาดความรู้ ความชำนาญ และทำให้ขาดความเข้าใจซึ่งกันและกัน การส่งเสริมอาชีพใหม่ ๆ เช่น การอุตสาหกรรมทำโดยยาก เพราะราษฎรยังไม่มีความรู้ด้านวิชาการและเทคนิคต่าง ๆ ยังต้องอาศัยชาวต่างประเทศเป็นผู้ชี้แนะ

เหตุที่การพัฒนาเศรษฐกิจของไทยในระยะต่อมาเป็นไปได้เป็นอย่างดี เป็นผลเนื่องมาจากคนไทยยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี คนไทยไม่กล้าแสดงความคิดเห็น การอบรมสั่งสอนมักจะสอนไปในทางที่ทำให้เป็นผู้สืบทอดรับฟังมากกว่าเป็นผู้แสดงความคิดเห็นเอง และความนิยมที่ชอบทำอะไรตามแบบอย่างเดียวกัน โดยไม่รู้จักคิดแปลง เช่น ถ้าข้าวมีราคาแพง ทุกคนก็จะสนใจปลูกข้าวกันมาก โดยไม่สนใจอย่างอื่นเลย ดังปรากฏหลักฐานว่า เมื่อชาวชายไต้หวันได้ราคาดี ภายหลังการทำสนธิสัญญาเบาริง (Bowring) แล้ว การปลูกอ้อยก็เสื่อมความนิยมลงไป แม้กระทั่งปัจจุบันนี้ก็เช่นเดียวกัน คนไทยนิยมประกอบ

อาชีพตามแบบอย่างเดียวกัน จนทำให้เกิดภาวะล้มตลาค และในที่สุดก็ต้องเลิกกิจการไป อีกอย่างหนึ่งก็คือ คตินิยมของคนไทย¹ ในสมัยโบราณที่ว่า อาชีพการรับราชการ เป็นอาชีพที่ดีที่สุด ดังที่มีคำกล่าววว่า "สิบพ่อค้าไม่เท่าหนึ่งพระยาเลี้ยง" ทั้งนี้เป็นผลเนื่องมาจากกาารผูกพันในระบบไพร่ก่ได้ คือทำให้คนจำเป็นต้องเข้าสังกัดเจ้าขุนมูลนาย จึงเกิดความรู้สึกว่าอาชีพรับราชการ เป็นอาชีพที่ดีที่สุดและไม่สนใจที่จะประกอบการค้าอื่น อีกอย่างหนึ่งคนไทยเองก็เห็นว่าอุปนิสัยในการค้าของชนต่างชาติจีนไม่ได้ จึงยังไม่สนใจมากนัก จนทำให้สภาพเศรษฐกิจของไทยต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของชาวจีนมาจนทุกวันนี้ เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ของประเทศค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ราษฎรพอมีทางหาเลี้ยงชีพได้อย่างสบาย ไม่ต้องกระตือรือร้นดิ้นรนต่อสู้มากนัก ถึงแม้จะไม่ร่ำรวยแต่ก็ไม่อดตาย จึงทำให้คนไทยมีนิสัยรักความเป็นอยู่อย่างสบาย ๆ

ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า พระบรมราชาไชยยาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการปรับปรุงเศรษฐกิจ เพื่อรักษาความมั่นคงของประเทศชาติ นับว่าได้รับผลสำเร็จพอสมควร แต่ในด้านความพยายามที่จะปรับปรุงส่งเสริมฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นั้น อาจกล่าวได้ว่ายังไม่บรรลุผลสมดังพระราชประสงค์ ที่ทรงมุ่งมั่นไว้โดยสมบูรณ์.

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ เป็นเรื่องที่น่าจะได้ศึกษาค้นคว้ากันต่อไปอีก.

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

1. เอกสารชั้นต้น

1.1 เอกสารที่ยังมีค่าใช้การตีพิมพ์

1. เอกสารของหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

1. เอกสารรัชกาลที่ 5 กระทรวงเกษตรราชการ

กช. 1 - ثنا

กช. 3 - ثنا

กช. 6 - ثنا

กช. 9 - ชุดคลองเกี่ยวกับการทำนา

2. เอกสารรัชกาลที่ 5 กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

ค. 5 กรมพระคลังกลาง

3. เอกสารรัชกาลที่ 5 กระทรวงโยธาธิการ

ยช. 5 กรมรถไฟ

ยช. 9 ถนนและสะพาน

1.2 เอกสารสิ่งพิมพ์ของรัฐบาล

การคลัง, กระทรวง. กรมบัญชีกลาง. รายงานและงบประมาณประจำปี 2437 - 2453.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 8

เล่ม 9

เล่ม 12

เล่ม 20

เล่ม 22

ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4

2. เอกสารชั้นที่ 2

2.1 หนังสือ

การต่างประเทศ, กระทรวง. สนธิสัญญาและความตกลงทวิภาคีระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศ. เล่ม 1 พ.ศ. 2160 - 2412. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2511.

การรถไฟแห่งประเทศไทย. งานฉลองรถไฟหลวงครบ 50 ปี (2439 - 2490). พระนคร: โรงพิมพ์กรมรถไฟ, 2490.

ที่ระลึกในวันคล้ายสถาปนากิจการรถไฟครบรอบ 72 ปี พ.ศ. 2439 - 2512. พระนคร: โรงพิมพ์การรถไฟ, 2513.

โกมารกุลมนตรี, พระยา (รวบรวม). กรมพระจันทบุรีนฤนาถ (เมื่อทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงพระคลัง). พระนคร, 2474.

ขจร สุขพานิช. ฐานันดรไพร่. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2505.

จักรกฤษณ์ นรินทิกงการ. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรง-ราชานุภาพกับกระทรวงมหาดไทย. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัย ฉบับพิมพ์เป็นเล่ม. พระนคร: คณะรัฐประศาสนศาสตร์, 2506.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก่ไขการปกครองแผ่นดิน. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470.

พระราชหัตถเลขาที่ทรงมีไปมากับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระวชิรญาณวโรรส. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472.

จุลจักรพงษ์, พระองค์เจ้า. เกิดวังปารุสก. เล่ม 2 : สมัยประชาธิปไตย.
พิมพ์ครั้งที่ 4. พระนคร: คลังวิทยา, 2511.

_____ . เจ้าชีวิต. พระนคร: คลังวิทยา, 2514.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์. อักษรศาสตร์ 2513. พระนคร:
ศรีเมืองการพิมพ์, 2513.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. พัฒนาการเศรษฐกิจไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครหลวง-
กรุงเทพธนบุรี: โรงพิมพ์วิทยากร, 2516.

ชน ปัจจุบันท์ และ สวัสดิ์ จันทน์. กรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส
และการรบที่ปากน้ำเจ้าพระยา ร.ศ.112. พระนคร: โรงพิมพ์
ศรีหงส์, 2518.

เกษ สนิทวงศ์, ม.ล. เนื่องในวันเฉลิมพระชนมายุครบ 3 รอบ 12 สิงหาคม
2511. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2511.

— คำทรงราชานุกาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ความทรงจำ.
พระนคร: ศิลปাবรรณาคาร, 2516.

ทรงศรี อัจฉอรณ. การแก้ไขสนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิสภาพนอกอาณาเขตกับ
ประเทศมหาอำนาจ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า-
อยู่หัว. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ฉบับพิมพ์เป็นเล่ม
พระนคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2506.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2.
พระนคร: องค์การคานของคุรุสภา, 2504.

ไทยพาณิชย์, ธนาคาร. บริษัทแบงก์สยามกัมมาจลทุนจำกัด เปลี่ยนเป็น
ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด อนุสรณ์ 50 ปี. พระนคร: โรงพิมพ์
ไทยเชชม, 2500.

นริศรานุกิตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยา, และคำทรงราชานุภาพ, สมเด็จพระ
เจ้าพระยา. สาส์นสมเด็จพระเจ้า. ภาคที่ 5 พระนคร: คลังวิทยา,
2499.

ไพศาล ชัยมงคล. งบประมาณแผ่นดิน. พระนคร: นนทชัยแผนกการพิมพ์,
2512.

วิจิตรวาทการ, หลวง. วิจิตรอนุสรณ์. พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบ
นายกรัฐมนตรี, 2505.

วิวัฒน์ไชย, พระองค์เจ้า. กฎหมายการคลัง. พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด
ศิวิพร, 2504.

ศิลปากร, กรม. คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระ
ราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ, พระนคร:
คลังวิทยา, 2515.

สงวน เล็กสกุล. งานปฏิรูปในรัชกาลที่ 5. พระนคร: โรงพิมพ์การ-
ศาสนา, 2497.

สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, สมาคม. วรรณไวทยากร. เล่ม 2.
พระนคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2514.

สุริยานุกัฏ, พระยา. เศรษฐกิจวิทยาชันต้น. เล่ม 1. พระนคร: โรงพิมพ์
นิติสาส์น. ม.ป.ป.

เสถียร ลายลักษณ์ และคนอื่น ๆ (รวบรวม). ประชุมกฎหมายประจำศก.
เล่ม 7. พระนคร: โรงพิมพ์เคลิเมล, 2478.

_____ . ประชุมกฎหมายประจำศก. เล่ม 8. พระนคร: โรงพิมพ์
เคลิเมล, 2478.

_____ . ประชุมกฎหมายประจำศก. เล่ม 9. พระนคร: โรงพิมพ์
เคลิเมล, 2478.

_____ . ประชุมกฎหมายประจำศก. เล่ม 12. พระนคร: โรงพิมพ์
เคลิเมล, 2478.

_____ . ประชุมกฎหมายประจำศก. เล่ม 13. พระนคร: โรงพิมพ์
เคลิเมล, 2478.

_____ . ประชุมกฎหมายประจำศก. เล่ม 18. พระนคร: โรงพิมพ์
เคลิเมล, 2478.

_____ . ประชุมกฎหมายประจำศก. เล่ม 20. พระนคร: โรงพิมพ์
เคลิเมล, 2478.

_____ . ประชุมกฎหมายประจำศก. เล่ม 22. พระนคร: โรงพิมพ์
เคลิเมล, 2478.

อนุমানราชชน, พระยา. ตำนานศุภกากร. ธนบุรี: โรงพิมพ์กรมสารบรรณ
ทหารเรือ, 2506.

2.2 วิทยานิพนธ์และงานวิจัย

ดวงฤดี กาลบุตร. "การพัฒนาทางการคลังในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว." วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2509. (อัครสำเนา).

ปิยนาด บุนนาค. "การพัฒนาการคมนาคมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว." รายงานผลการวิจัย, ศูนย์ลาลักษณ์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518. (อัครสำเนา).

พรเพ็ญ อัครตระกูล. "การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-68)." วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517. (อัครสำเนา).

สมใจ ไพโรจน์ธีรวิทย์. "บทบาทของประเทศมหาอำนาจตะวันตกในการสร้างทางรถไฟของประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว." วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517. (อัครสำเนา).

ภาษาอังกฤษ

1. Primary Sources

1.1 Unpublished documents

- (1) British Parliamentary Reports.
- (2) Thailand. Ministry of Finance, Office of the Financial Adviser.

Section 1 Revenue, and Tanation General.

Section 28 Commerce, Statistics and Co-operative Credit.

1.2 Published documents

Thailand, Ministry of Finance. Report of the Financial Adviser on the budget of the Kingdom of Siam for the Year 120 (1901-02).

_____. Report ... Year 123 (1904-05).

_____. Report ... Year 125 (1906-07).

_____. Report ... Year 128 (1909-10).

_____. Report ... Year 129 (1910-11).

2. Secondary Sources

2.1 Books.

(1) English

Bowring, Sir John. The Kingdom and People of Siam.

Vol. II. Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1969.

Cady, J.F. Southeast Asia, Its Historical Development.

New York: McGraw-Hill, 1964.

Crawfurd, John. Journal of an Embassy of the Court of

Siam and Cochin China. Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1967.

_____. The Crawfurd Papers. Bangkok: Vajiranan

National Library, 1915.

- Hall, D.G. A History of South-East Asia. New York:
St. Martin's Press, 1966.
- Ingram, J.C. Economic Change in Thailand 1850-1970.
2d ed. California: Stanford University Press,
1955.
- Muscat, R.J. Development Strategy in Thailand; a Study
of Economic Growth. New York: Frederick A
Praeger, 1966.
- Paul Sithi-Amnuai. Finance and Banking in Thailand :
A Study of Commercial System 1888-1963.
Bangkok: Thai Watana Panich, 1964.
- Riggs, F.W. Thailand. The Modernization of a Bureau-
cratic Policy. Honolulu: East-West Center
Press, 1966.
- Rong Syamananda. A History of Thailand. Bangkok:
Kurusapha Press, 1971.
- Skinner, G.W. Chinese Society in Thailand : An Analy-
tical History. Ithaca: Cornell University
Press, 1957.
- Thompson, Virginia. Thailand, The New Siam 2d ed.
New York: Paragon Book Reprint, 1967.

Van der Heide, J.H. General Report on Irrigation and Drainage in the Lower Menam Valley. Bangkok: Ministry of Agriculture, 1903.

Vella, W.F. The Impact of the West on Government in Thailand. Berkley and Los Angels: University of California Press, 1955.

_____. Siam Under Rama III 1824-1851. New York: J.J. Augustion, 1951.

Wales, H.G.G. Ancient Siamese Government and Administration. New York: Paragon Book Reprint, 1965.

Wyatt, D.K. The Politics of Reform in Thailand. Education in the Reign of King Chulalongkorn. New Haven, Connecticut: Yale University Press, 1969.

(2) French

Pallegoix, Mgr. Description du Royaume Thai on Siam.
Vol. I. Paris, 1954.

2.2 Thesis

Vichitvong na Pombhejara. "Monetary Management under the Gold Exchange Standard. A Study of Thailand's Experience, 1902-1941." Unpublished Ph.D. Thesis, Harvard University, 1967.

Wira Wimoniti. "Historical Patterns of Tax and Administration in Thailand." Unpublished M.P.A. Thesis, Thammasat University, 1961.

2.3 Journals

Cook, Sir Edward. "The Building of Modern Siam," Asiatic Review, (October, 1930), 779-88.

Van de Heide, J.H. "The Economic Development of Siam During the Last Half Century," Journal of Siam Society, III (1906), 1-36.

2.4 Miscellaneous

Bell, Peter. The Historical Determinants of Under - development in Thailand. Center discussion Paper No. 84; Economic Growth Center, Yale University. (Copy).

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก.

กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

ชาว เคนันซิด ออฟเสตค ว่าด้วยจัดการพระคลังทั้งปวง จ.ศ.1237
พระราชบัญญัติสำหรับกรมพระคลังมหาสมบัติ และว่าด้วยกรมต่าง ๆ ซึ่งจะเบิก
เงินสงเงิน จ.ศ.1237

ว่าด้วยจัดการพระคลังทั้งปวง

จ.ศ.1237 (พ.ศ.2417)

ชาวเคนันซิดออฟเสตค ที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ประชุมวันจันทร์ เดือนแปด
บุรพาสาย ขึ้นเก้าค่ำ ในพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ทรงพระราชดำริห์ปรึกษา ด้วย
การที่จะจ่ายสิ่งของจากพระคลังต่าง ๆ พระยาราไชสวริยาธิบดี เคนันซิดออฟเสตค
ค.จ.ได้เรียบเรียงรายการในพระคลังต่าง ๆ ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย พร้อมด้วยเคนันซิด
ทรงพระราชดำริห์ว่า ทุกวันนี้จะจัดการเก็บเงินขึ้นในพระคลังมหาสมบัติ และจะคิดจ่ายให้
เรียบร้อยขึ้นกว่าแต่ก่อน ในพระคลังต่าง ๆ เหล่านี้ เบิกเงินจัดซื้อสิ่งของจ่ายราชการ
ปีละหลาย ๆ พันชั่ง จะต้องจัดเป็นธรรมเนียมเสียให้เรียบร้อย ด้วยของในพระคลังต่าง ๆ
ซึ่งจัดซื้อขึ้นนั้น แต่เดิมเงินพระคลังมหาสมบัติ จ่ายไม่ใคร่จะทัน ต้องหืดค้างอยู่นาน ๆ
ผู้ซื้อขายของคิดเอากำไรคอกเบี้ยหลายเท่าหลายต่อ อนึ่งเงินเจ้าภาษีซึ่งเงินหลวงค้าง
ขอส่งสิ่งของแพนก็คิดเอารัคเอาเปรียบมาก บัดนี้จะมีพระราชบัญญัติให้ส่งเงินตามงวด
ห้ามมิให้หักจ่ายเหมือนแต่ก่อน ถ้าการนี้สำเร็จเรียบร้อยไปก็คงจะได้ตัวเงินมาใช้เสมอ
ไม่ขาด ก็ยังจะต้องซื้อของแพงจ่ายเสียเปล่าอยู่อย่างเดิมนั้น จะเป็นผูกปากถูกกันถูกรัว
ไป อนึ่งเงินซึ่งเจ้าพนักงานเบิกไปซื้อของรองราชการนี้ ได้มาจ่ายสิ่งไรบ้าง จะหมก

ตามจำนวนเงินซึ่งเบิกไป ถ้าไม่หมดตามที่เบิกก็ไม่ทราบ เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ จะรวมรายรับรายจ่ายได้เป็นอันยาก เพราะนายค่านแฉะเจ้าพนักงานทั้งปวงเบิกของแยก คลังกัน เหมือนหนึ่งเงินเบิกจากคลังมหาสมบัติ เหลกไม่เบิกจากพระคลังในชวาก็มีตั้ง ฎีกามาเบิกเงินไปซื้อก็มี เครื่องทองเหลืองนํ้ายากรต่าง ๆ เบิกคลังในชวาก็มี ซื้อก็มี นํ้ามันพื้นเบิกจากพระคลังราชการแล้วอื่น ๆ เป็นอันมาก ซึ่งเบิกข้าง ชื่อบ้าง ดังนี้ จะ กำหนดว่าสิ่งไร ทำขึ้นสร้างขึ้นสิ้นเงินสักเท่าใด ก็ไม่ทราบเลยสักรายเดียว ทหารบก ทหารเรือ โรงจักรแลการอื่น ๆ สารพัดทั้งสิ้น ก็กำหนดไม่ได้ว่าปีหนึ่งใช้เท่าใด เพราะ แยกย้ายกันอยู่ดังนี้ จึงทรงพระราชดำริว่าจะตั้งเป็นธรรมเนียมสำหรับเจ้าพนักงานพระ คลังมหาสมบัติซึ่งจะจ่ายเงิน แลเจ้าพนักงานกรมต่าง ๆ นายค่านซึ่งทำการก่อสร้างต่าง ๆ ว่า ตั้งแต่วันซึ่งกำหนดในพระราชบัญญัติที่จะออกต่อไปข้างหน้า ถ้าเจ้าพนักงานกรมใด ๆ ซึ่งมีการอยู่ในกรมที่ควรจะเบิกเป็นประจำเดือนได้ คือกรมทหารบก เรือรบทหารเรือ แลกรมโรงกระสาปน์สิทธิการ เป็นต้น จนถึงกรมอื่น ๆ ซึ่งจะเบิกเงินเป็นประจำเดือน ได้ ซึ่งคล้าย ๆ กับกรมเหล่านี้ เมื่อถึงปลายปี ให้เจ้ากรมฤาษฎ์ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานใน การนั้น คิดประมาณเงินอยู่ในกรมซึ่งจะใช้เป็นประจำเดือน ๆ ไปจนตลอดปี คือเหมือนหนึ่งทหาร บกเดือน 1 นายเท่านั้น เลวเท่านั้น รวมเป็นเดือนเท่านั้น ค่าเบี้ยเลี้ยงเดือน 1 เท่า นั้น ค่าเช่า ค่าพื้น ค่าเสื้อผ้า ค่ารถ และอื่น ๆ มันค่าซึ่งเบิกคลังอยู่ทั้งสิ้น กะลงเสียว่า เดือนหนึ่งเท่าใด แล้วรวมเป็นปี 1 ว่าคงจะไม่ใช้เกินกว่าเท่านั้น เรือรบก็กำหนดเสีย ว่าค่า 1 ค่าพื้น ค่านํ้ามัน ค่าเสบียงเท่านั้น ๆ เงินเดือนทหารตนหนคนเรือ รวมปี 1 เท่านั้น โรงกระสาปน์สิทธิการก็ให้กำหนดเหมือนดังนั้น มายันที่ เจ้าพนักงานพระคลังมหา สมบัติ ณ ทอรัฎฐากรพัตถณไว้เสียปลายปีจะได้ประมาณดูกับเงินที่จะได้แล้ว จะได้ถวาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมถวายแก่กันซิด เมื่อถึงเดือนก็ให้เจ้าพนักงานกรมนั้น ๆ ตั้งฎีกาเบิกเป็นประจำเดือน ๆ ตามซึ่งได้กะไว้แล้วนั้น ถ้าเหมือนหนึ่งเรือรบไม่ได้ไปแห่งใด จะลดค่าพื้น ค่านํ้ามัน ค่าเงินเดือนลงเท่าไร ก็ให้เจ้าพนักงานตั้งเบิกแต่เพียงที่คงอยู่ อย่าให้เบิกเต็มตามซึ่งกะไว้เดิม เหมือนหนึ่งโรงกระสาปน์สิทธิการ ถ้าหยุดไม่ได้ทำการ ก็ให้คิดเฉลี่ยตามรายวันซึ่งหยุด ถ้าเป็นการจรมีขึ้นในกรมนั้น คือ เหมือนหนึ่งเครื่องจักร

ก็ให้พนักงานทำแข่งขัน คือหนังสือขออนุญาต ตามซึ่งจะมีในพระราชบัญญัติต่อไป กางนำ
 ถ้านายค่าน นายงานจะทำการก่อสร้าง เมื่อได้รับพระบรมราชโองการสั่งแล้ว ก็ให้นาย
 ค่านผู้นั้นกะจำนวนเงินซึ่งจะทำ มายื่นยังเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติให้ทราบ จะได้
 กะเงินไว้ให้พอ แล้วตั้งฎีกาเบิกตั้งเป็นรายเดือนยัง เชนว่ามาแล้วนั้น ถ้าผู้ใดอยากจะ
 ทราบให้คอยฟังพระราชบัญญัติประกาศสำหรับผู้นี้ซึ่งจะทำการค้าและเบิกเงินพระคลัง
 มหาสมบัติต่อไปกางนำเถิด จะว่ามาให้เลียดก็ยืดยาวนัก ก็ผู้นี้ซึ่งจะทำการและจะเบิกเงิน
 ตามกรมดังนี้ ก็เป็นที่ไว้วางพระราชฤไทยแล้ว จึงได้โปรดให้รักษาการกรมต่าง ๆ แล
 ให้ทำการค้าทางทั้งปวง เมื่อได้รับเงินรวมปีไปอย่างนี้แล้ว จะจัดซื้อสิ่งของสิ่งใดใน
 กรมนั้นก็ให้จัดซื้อเอาเองเถิด อย่าให้ทอง เบิกของคลังเลย แล้วจึงทำรายฎีกาสั่งของ
 ให้เลียด มายื่นยังเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ แลเบิกเงินไปตามสมควรเถิดฯ เพื่อ
 เจ้าพนักงานกรมต่าง ๆ จัดซื้ออยู่เองครั้งนี้แล้ว การที่จะจับจ่ายในพระคลังต่าง ๆ นั้น
 ก็น้อยลง คงจะมีจ่ายอยู่แต่การ เล็กน้อย จึงจะให้ตั้งพระราชบัญญัติสำหรับพระคลังเหล่านี้
 นั้นให้เรียบร้อยทุก ๆ พระคลัง การที่ว่ามานี้เป็นแต่ความย่อ ๆ ได้ทรงพระราชดำริห์
 ไว้ในเค้าหนังสือถ้วนทุกประการ ให้คอยฟังดูเถิด การซึ่งทรงจัดครั้งนี้ นั้น ท่านทั้งปวง
 ได้ยินความยังไม่ทราบการเลียด ก็จะเป็นที่สงสัยเหมือนหน้าไหวไป ว่าในหลวงมีรวง
 แคลงขุนน้ำขุนนางไปอย่างไรฤฯ จึงได้จัดการขึ้นใหม่ ก็ท่านผู้ซึ่งได้ยินความว่ามาข้าง
 ต้นแล้วนั้น จะดำริห์ครีตรองเทียบเคียงดูกับการซึ่งเป็นอยู่เดี๋ยวนี้ ตั้งใจให้เที่ยงธรรม
 ก็คงจะแลเห็นว่า การเป็นอย่างไร พระราชประสงค์นั้นจะให้ราษฎรรับมาซึ่งจ่ายตรงกันเป็น
 ต้น จะได้จัดรับจ่ายให้เรียบร้อยต่อไป อนึ่งพระราชบัญญัติพระคลังมหาสมบัตินั้นก็ทำได้แล้ว
เสร็จ ยังแต่จะสอบแก้ไขและจะขึ้นประกาศเค้าหนังสือต่อไป อนึ่งความฎีกาซึ่งราษฎรทำขึ้น
 หูลเกล้าฯ ถวายนั้น ได้โปรดให้เค้าหนังสือลงซึ่งว่าการประชุมกันปรึกษาตัดสินแล้วฯ ตั้ง
 แต่ ๗ วันพุธเดือนแปดบุรพาสาศขึ้นสิบเอ็ดค่ำมาจนถึงวันเสาร์ เดือนแปดบุรพาสาศ ขึ้นสิบ
 สี่ค่ำได้ปรึกษาตัดสินกันไปหลายสิบเรื่อง กำหนดวันแรมค่ำหนึ่งเดือนแปดบุรพาสาศ จะได้
 ประชุมเค้าหนังสือออกฟเสตด ในพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติต่อไป.

ภาคผนวก ข.

(สำเนา)

รายงานประชุมเสนาบดี

วันที่ 18 พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก 123 (ตรงกับวัน 6 11 12 ค่ำ ปีมโรง-
โทศก จุลศักราช 1266)

ผู้มาประชุม

รายพระนาม

- กรมหลวงเพชรวงศวิโรประการ
- กรมขุนสम्मตอมรินทร์
- กรมหลวงดำรงราชานุภาพ
- กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา
- เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงศ์
- กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย
- เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์

มีราชการใน)
ระเบียบวาระ)

เรื่องกู้เงินต่างประเทศ

ผู้เป็นประธาน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับเป็นประธานในที่ชุมนุม เวลา 5 ทุ่ม

20 นาที

ระเบียบวาระ)
เรื่องเงินกู้)
ต่างประเทศ)

มีพระราชกระแสให้ปรึกษาเรื่องเงินกู้ต่างประเทศ ว่าได้ทำดา
ทราบกันแต่ก่อนแล้ว บัดนี้เป็นเวลาที่ควรจะต้องลงแล้วว่าจะกู้หรือไม่กู้

กรมหลวงเทเวศร์ทรงกราบบังคมทูลว่า การที่จะกู้ไม่มีข้อขัดข้องอะไร มีเงินเยน แต่จะไ้ใช้คืนไม่ได้ ถ้าใช้คืนเขาได้แล้วก็ไม่เป็นไร

กรมหมื่นมัทธีศรว่าใช้คืนได้ คงมีเวลาหาเงินทัน

รับสั่งว่าให้คิดแ่ตว่าจะกู้ถ้าไม่กู้ ถ้าไม่กู้เราจะลำบากด้วยขัดข้องเงินที่จะทำการ อย่างไรบ้าง

กรมหมื่นมัทธีศรกราบบังคมทูลว่า ถ้าไม่คงหยุดการทำรถไฟ

รับสั่งกับเจ้าฟ้ากรมขุนนริศรว่า เป็นผู้ไม่ชอบการกู้เงินอยู่แต่แรกจะเห็นอย่างไร

เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรกราบบังคมทูลว่า ก็ไม่ชอบเห็น ข้างการเดินช้า ถ้กว่า

กรมหมื่นมัทธีศรว่าเดินช้า มีขัดข้องด้วย

กรมหลวงดำรงว่ากูนั้นเห็นคงกู้ ปัญหาเวลานี้ก็คือว่ารถไฟจะหยุดถ้าจะทำ ก็ คงเห็นว่าควรทำหมด จึงมีปัญหว่าควรทำเร็วถ้าช้า จึงเห็นว่าประโยชน์ในการค้าขาย แลประโยชน์ในราชการในการมีรถไฟที่จะแลเห็นได้คือแอกมินิสเตรชั่นมณฑลพายัพ ทหาร จะลดน้อยได้ การใช้จ่ายจะลดน้อยจึงเห็นว่าทำเร็วดี เว้นแต่จะขัดขวางคือทุนที่จะล้งกู เขา จะคิดว่าจะมีใช้คืนเขาได้ถ้าไม่ เมื่อมีใช้ควรกู เว้นแต่จะขัดข้องในกรมโยธาจะทำการไม่ทันกูเงินมากจะป่วยการ

กรมหมื่นมัทธีศรว่า ถ้ารถไฟมีเงินที่อื่นมาทำเงินใช้การจ้ดทหารจะได้มีพอจ่ายได้
ด้วย

กรมหมื่นมัทธีศร กับกรมหลวงดำรงอธิบายกันเรื่องจะลดเงินแอกมินิสเตรชั่นลงได้

กรมหลวงดำรงกล่าวอีกปัญหาหนึ่งเรื่องอีกคนนอมมี เรื่องเมืองไทยมีรถไฟผ่านไป ที่ไหนแล้วก็หมด เมืองไทยขัดข้องสำคัญเรื่องคนน้อย เราเอาไ้ศรยแจกเข้ามา ถ้ารัฐบาล จัดการอย่างไรให้รับเงินมาจะเป็นประโยชน์มากยกอุธาทรณเรื่องดัชชีขึ้นดี คิดคิดจะอิมปลอก ยะแปนิสเข้ามา ตอนามีควาวิสันตาคคนหนึ่งมาพูดเรื่องคนชวามากเหลือเพื่อ ถ้าไทยจะรับมา ทำนาจะยอม อธิบายเรื่องเงินเข้ามาเงินแผ่นดินชั้นคนหนึ่ง ประมาณ 20 บาท อธิบายมาก มีพระกระแสในเรื่องเงินกูเงินว่าเปรียบเหมือนโทรเลขเมื่อแรกจะทำในเมืองเรานั้นนำ กลัวว่าเมืองที่บอกชวาคือนหนึ่งยังรบกวาน ที่ซิดเข้ามาถึงวนมากหรือ ความจริงก็ถวนมากจริง

แต่เราก็โต้ตอบได้สวดเหมือนกัน เมื่อแรกเป็นปัญหาว่าจะปิดไม่ทำอะไรจะอยู่ๆไม่อยู่ก็
เป็นอันเห็นว่าปิดไม่อยู่จะให้เขาทำอะไรเราก็ทำก็กลัวกันอยู่ว่าเราจะทำอะไรไหว เดียวนี้เรา
ก็ทำได้ การกู้เงินก็เหมือนกัน แรก ๆ ก็ขยาดเมื่อลงมือได้แล้วก็งงไม่กระไร การกู้ควร
หาโอกาสที่ดี เช่นคราวนี้กำลังฝรั่งเศษจะรติไฟสัญญาเป็นที่ให้คนเห็นว่าทางไมตรีเรียบร้อย
กับฝรั่งเศษบ้านเมืองจะเรียบร้อย ถ้าจะกู้เวลาชุกเงินคงจะลำบาก ควรกู้ในเวลาที่ได้
ทรงพระราชดำริห์ในเรื่องนี้แล้ว ขอให้เข้าใจว่าไม่ทรงชอบในการกู้เงิน แยกข้อความ
มันเป็นเช่นนี้ การเงินของเรามีสองส่วน คือเงินจ่ายแลเงินเก็บ การเก็บก็เก็บมาได้หลาย
ปี ต่อมามีการจรถองชักทุนที่เก็บมาเข้ามากแล้ว ถ้าเวลาเราไม่ปรกติกับฝรั่งเศษก็ไม่สะดวก
เวลานี้ฝรั่งเศษรติไฟคงจะมีคนเชื่อถือจะได้เสียดอกเบี้ยน้อยดี เรากู้เงินมาใช้คุณไม่ต้อง
ชักทุนที่เราเก็บ เงินกู้มาใช้รถไฟเราต้องเสียแต่ดอกเบี้ย ถ้าเราออกของเราเองหนัก
เงินกว่า กู้เราผ่อนใช้ได้ตั้ง 20 ปี เมื่อใครไม่ออกความเห็น ก็ต้องเป็นหน้าที่ทรงออก
เพราะได้เสียก็ตกอยู่กับพระองค์เอง จึงทรงออกโอปิเนียนเห็นควรกู้ในเวลาดี แต่ไม่ควร
ยกอะไรไปประกัน ควรกู้กันทรง ๆ นอกนั้นทรงอธิบายอีกมาก คือก้อย่าให้ต้องชักทุน คือ
การที่เราไม่กู้เปรียบด้วยประพุดคืออย่างชาวสวนทำการตามมีตามได้ ทำการใหญ่ไม่ได้
การที่จะกู้เปรียบด้วยประพุดคืออย่างเจ้าสัว กู้เงินเข้ามาทำการหาประโยชน์ใหญ่โตได้

รับสั่งถามกรมหลวงเทเวศร์วงศ์ ๆ กราบบังคมทูลว่าเอามาทำการที่มีดอกเบี้ยพอ
แล้วก็ควรกู้ กรมหมื่นมหิศรว่าที่จะเอาดอกเบี้ยในทันทีคงยังไม่ได้คุ้ม รถไฟเพชรบุรีที่เป็น
ทางดีก็ยังไม่คุ้ม นานไปจึงจะคุ้มได้

มีพระกระแสว่าควรจะตั้งกันในเวลานี้ พอให้มีครีติค ถ้าไม่กู้ไม่มีเงินอยู่ไม่ได้
เรื่องนี้คิดมานานแล้วแต่ยังไม่เป็นโอกาสอันดี จึงยังไม่รับสั่ง บัดนี้ทรงเห็นว่าเป็นโอกาส
ดีจึงรับสั่งขึ้นในเวลานี้

รับสั่งถามเจ้าพระยาเทเวศร์ ๆ กราบบังคมทูลว่าเห็นความพระกระแสชัดเจนแล้ว

มีพระกระแสตกลงในที่สุกว่า ให้เสนาบดีว่าการต่างประเทศแลเสนาบดีคลัง คิค
อ่านให้เป็นการสำเร็จในการที่จะกู้เงินนี้ ให้คิดเสียในเวลานี้ พระยาสุรียาก็จวนจะกลับจะ
ใช้อะไรก็ให้คิดเสียจะได้ให้พระยาสุรียาทำให้ตลอดเห็นว่าจะทำการได้ดีกว่าคนอื่น

ราชการจร มีพระกระแสดำรงเงินที่เจ้านายข้าราชการถวายฉลองพระเดชพระคุณใน
การนับแต่วันประสูติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ครบร้อยปีว่าจะควรทำอะไร กรม
หลวงดำรงเห็นควรทำแลชั้นนี้โดยรวมนั้นขอพระสมุทวชิรญาณ หอพระมณเฑียรธรรม
หอพุทธศาสนสังคห ทรงพระราชดำริเห็นชอบ กรมหลวงดำรงกราบบังคมทูลว่าจะทำ
ความ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ค.

รายงานเสนาบดีสภา

วันที่ 27 กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก 123 (ตรงกับ
วัน 23 ค่ำ ปีมโรงศกจุลศักราช 1266) กำหนด
เวลาชุมนุมหนึ่ง ประชุมที่พระที่นั่งราชกรัณยสภา

รายพระนามแลนาม

ผู้
มาประชุม

สมเด็จพระภาคพื้นสุวรรณเวช
กรมหลวงนเรศวรฤทธิ์
กรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการ
กรมขุนสมมตอมรินทร์
กรมหลวงคำรกราชานุภาพ
กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา
เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงศ์
กรมหมื่นนริศรราชหฤทัย
เจ้าพระยาวิจิตรวงษ์วุฒิไกร
เจ้าพระยาเทเวศรวงษ์วิวัฒน์

มีราชการในระเบียบวาระ คือ

ร
เบียบวาระ

1. เรื่องนักโทษหนีคุกไปบวช
2. เรื่องกู้เงินต่างประเทศ

ผู้
เป็นประธาน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับเป็นประธานในที่
ชุมนุมปลัดข้าราชการในระเบียบวาระ

1. เรื่องนักโทษ)
หนีคุกไปบวช)

กรมขุนสมมตอมรพันธุ์ อ่านหนังสือพระยาศรีสุทนต์
กราบบังคมทูลพระกรุณาลงวันที่ 16 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 123
ว่าได้รับโบบอกข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครราชสีมา ว่า
อายัดนักโทษฆ่าคนตายศาลตัดสินจำคุก 15 ปี ตั้งแต่วันที่
27 มิถุนายนศก 123 ต้องจำมาได้ 3 ปี อายัดคบคิดกับ
นักโทษแหกเรือนจำหนีไป บัดนี้เมืองปาดังจับตัวได้แต่บวช
เป็นภิกษุอยู่ พระยากำแพงไผ่ส่งตัวไปให้พระครูศิลาวิสุทธิพรต
เจ้าคณะขอให้ถูกษาโทษตามวินัย เจ้าคณะส่งกลับมาว่า
เป็นความอาญาไม่เกี่ยวกับพระวินัย พระยากำแพงจึงหา
ถามว่าจะควรประการใด เรื่องเช่นนี้เคยมีสมัยขุนคราวหนึ่ง
พระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม ให้
เนรเทศแลเมื่อสึกให้จำใช้โทษแลเพิ่มโทษอีกปี 1 ให้หา
เจ้าพระยาวิชิตรวงษ์วุฒิไกร เห็นว่าควรกราบบังคมทูล จึง
ขอเรียนพระราชปฏิบัติ

มีพระกระแสว่าครั้งสมัยนั้นโทษเป็นโจรนับว่า
เป็นอันตรายแก่ผู้อื่นจึงต้องเนรเทศ โทษฆ่าคนตายที่ศาล
ตัดสินจำคุก 15 ปีดังนี้ ทรงพระราชดำริเห็นว่าจะเบา
กว่าโทษเป็นโจรผิดกว่าคราวก่อนควรคงโทษเทรเทศ เปน
แต่เมื่อสึกให้จำใช้โทษแลเพิ่มโทษ ที่ประชุมเห็นชอบตาม
พระราชดำริ

2. เรื่องกู้เงิน)
ต่างประเทศ)

กรมขุนสมมตอมรพันธุ์ อ่านหนังสือกรมหมื่นมหิศร
ทูลเกล้า ฯ ถวายลงวันที่ 25 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 123 ว่า
ตามพระกระแสโปรดให้กระทรวงพระคลังกับกระทรวง
ต่างประเทศ จัดการเรื่องกู้เงินต่างประเทศโปรดให้พระยา

สุริยานุวัตรจัดการภายนอกพร้อมด้วยความเกื้อหนุนของ
มิสเตอร์เวตคาแนค นั้น บัดนี้ได้รับโทรเลขของมิสเตอร์เวต
คาแนคว่าได้พบกับพระยาสุริยาที่ปารีส แลประมาณเป็นแน่
ว่าน่าจะกู้เงินได้โดยข้อสัญญา ดังนี้

1. ดอกเบี้ยร้อยละ 4 ครึ่งต่อปีตามราคาเต็ม
2. ราคาใบกู้ ออก 100 ปอนด์ได้เงิน 90

กับทั้ง

3. อายุการถ่ายไม่เกิน 40 ปี
4. รัฐบาลจะถ่ายคืนได้เมื่อ 10 ปีล่วงแล้ว

ถ้าเลือกจะทำ

5. ต้องเสียค่าตีพิมพ์ใบกู้เอง
6. ต้องเสียนายนาร้อยละกึ่งทางหาก
7. ดอกเบี้ยไซ้กึ่งปีครั้งหนึ่ง
8. จำนวนใบกู้ต้องถ่ายคืนทุกปีคิดเฉลี่ยปีละ

250 ฉลากเงินถ่าย 25000 ปอนด์

9. จำนวนเงินกู้ที่ยังไม่ต้องการผู้รับยอมให้

ดอกเบี้ยร้อยละ 2 ต่อปี ข้อสัญญานี้เป็นพวกบริษัทร่วมกันขึ้น

จำเพาะจัดการเรื่องโลนไทย คือสองกงแบงก์ แบงก์อิน

โคชิน แลแบงก์เดนมาร์ค มิสเตอร์เวตคาแนคเห็นว่า เป็นข้อ

สัญญาที่ดีที่สุด ถ้าพอใจขอให้โทรเลขตอบโดยเร็ว

พระยาสุริยามีโทรเลขมาทางกระทรวงต่างประเทศ

เทศ 2 ฉบับมีใจความลงรอยเดียวกัน ฉบับแรกถามว่าจะ

หาได้ร้อยละ 90 ครั้งจะให้รับหรือไม่ กำหนดถ่ายคืน

30-40ปี รัฐบาลมีอำนาจเลือกถ่ายคืนได้เมื่อ 10 ปีล่วงแล้ว

เห็นว่า เป็นสัญญาอันดีที่สุดที่จะหาได้ อีกฉบับหนึ่งบอกตัวผู้รับ

ร่วมกับโทรเลขมิสเตอร์เวทคาแนคแลแจ้งว่าในคืนนั้นจะได้ตั้งจำ
 หน่ายในลอนดอนแลปารีส การที่จะถ่ายคืนเสร็จใน 40 ปี
 แลถ่ายคืนโดยรายปีด้วย คดังเห็นว่าข้อความเป็นสำคัญจะ
 วินิจฉัยข้างการเงินทองตามที่ว่าได้ 90 ครั้งเสียดอกเบี้ย
 ร้อยละ 4 ก็ถึงต้องนับว่าดีกว่า 95 เสียร้อยละ 5 ซึ่ง
 รัฐบาลได้ตกลงกำหนดไว้แต่ก่อนนั้นแล้ว ถ้าหากว่าข้ออื่น ๆ
 จะลงเป็นรอยแลราคาเดียวกัน ข้อสัญญาที่จะวินิจฉัยกันอีก
 ประการใดก็มีท่าทางที่จะเกี่ยงงอนดูเห็นได้เปรียบเสีย
 เปรียบกันอยู่อีกข้าง แต่เมื่อตามความเห็นพระยาสุริยา
 เห็นว่าเป็นข้อสัญญาอันดีที่จะพึงหาได้เช่นนี้แล้วจึงเห็นว่า
 ควรจะตกลงได้เพราะพระยาสุริยาเป็นผู้อยู่ไกลทั้งเป็นผู้
 ทราบในการงานอันนี้ดียิ่งอยู่แล้ว อีกประการหนึ่งถ้ารัฐบาล
 ได้ตกลงทำการกับบริษัทอันกล่าวมาแล้วนี้ ก็เป็นโอกาสที่พ้น
 จากความลำบากแลเป็นการชอบด้วยกิจการบ้านเมืองด้วย

กรมหลวงเทวะวงศกราบทูลว่าโทรเลขพระยา
 สุริยานั้น ได้มีตอบไปว่าได้ส่งไปหาฤๅคดังแล้ว แลกราบทูล
 ตอบไปว่าอุปทูตเบลเยี่ยมได้มาแจ้งว่าแมงกัเบลเยี่ยมรับจะ
 ใหญ่เหมือนกัน

มีพระกระแสว่าเห็นจะไม่ได้ดีกว่านี้
 กรมหมื่นมหิศรกราบทูลว่า พระปฏิบัตินายประสงค์
 เป็นนายนำแมงกัเขระมันมาอีกรายหนึ่ง ได้บอกให้ไปหา
 พระยาสุริยาแลทูลตอบไปว่า ในกรมรถไฟนี้ต่อไปจะต้องเก็บ
 ภาษีแยกจะใคร่คนทันท่าไร

ในเรื่องกู่เงินนี้เป็นอันไม่มีผู้ใดคัดค้านตามข้อที่
 คลังกราบบังคมทูล

กรมหมื่นมหิศรกรรมาบังคมทูลว่าจะได้ตอบโทรเลขเป็นการ
ตกลงไปในวันที่ 28 พฤษภาคมนี้

หมคราขการในระเบียบวาระแล้วเสด็จขึ้นเวลา 4 ทุ่มเป็น
งดการประชุม

ขุนวิสุทธี คัด
ทาน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายงานประชุมเสนาบดีสภา
วันที่ 31 ธันวาคม รัตนโกสินทร์ศก 125 (ตรงกับ
วัน 22 ค่ำ ปีมะเมียอัฐศก จุฬศักราช 1268) กำหนด
เวลาชุมนุมพร้อมทั้ง

รายพระนามแลนาม

ผู้มาประชุม

- 1 สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช
- 2 กรมหลวงนเรศรวรฤทธิ์
- 3 กรมหลวงเทวะวงษ์วโรปการ
- 4 กรมขุนสมมตอมรพันธุ์
- 5 สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงนริศรานุวัดติวงศ์
- 6 พระยาสุรียานุวัตร
- 7 พระยาสุโขทัยวิจิตร
- 8 พระยาศรีสหเทพ

มีรายการในระเบียบวาระ คือ

ระเบียบวาระ

- 1 เรื่องทางรถไฟในพระราชอาณาเขต
- 2 เรื่องกู้เงินต่างประเทศ
3. เรื่องอากรเงิน

ผู้เป็นประธาน

ผู้เป็นประธาน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับเป็นประธานในที่ชุมนุม
ปลัดข้าราชการในระเบียบวาระ
กรมขุนสมมตทรงอ่านหนังสือราชการในระเบียบวาระเสนอ
ที่ประชุม คือ

รายการในระเบียบ
วาระ เรื่องทางรถ
ไฟในพระราชอาณา
เขต

หนังสือพระยาสุหมณย์วินิตทูลเกล้า ฯ ถวายความว่า
ตามที่โปรดเกล้า ฯ ให้ลบเส้นทางรถไฟที่กรมรถไฟได้หมาย
ลงไว้แต่ก่อนแล้วหมายทางใหม่ตามแมมโมเรนคัมกรมหลวง
ดำรงราชานุภาพนั้น บัดนี้กรมรถไฟได้หมายมาใหม่เพียง 7
สาย คือ 1 แคร่งเทพ ฯ ไปเมืองฉะเชิงเทรา 2 แคร่งปาก
น้ำโพถึงอุตรดิตถ์ 3 แคร่งเมืองพิไชยไปเมืองสวรรคโลก
4 แคร่งเมืองพิไชยไปเมืองแพร่ เมืองนครลำปาง เมืองนคร
เชียงใหม่ เมืองเชียงราย 5 แคร่งพระปฐมเจดีย์ไปเมือง
อุไทยธานี 6 แคร่งเพชรบุรีลงไปเมืองตรัง 7 แคร่งเมืองพัทลุง
ลงไปเมืองสงขลา บัดตานี้ถึงเมืองระแงะ

แสรไวเลอร์เจ้ากรมรถไฟ ได้ชี้แจงจำนวนขนาด
ทางรถไฟซึ่งได้ใช้เรียบร้อยแล้วจะสร้างต่อไป ทั้งจำนวนเงินที่
ได้จ่ายมาแล้ว และจะจ่ายต่อไปข้างหน้าในระหว่าง 10 ปี
เป็นจำนวนทางอย่างฟูลเกช 1274 กิโลเมตร จำนวนเงิน
ทุนได้จ่ายมาแล้ว คิดเพียงสิ้นปีนี้ 48,865,000 บาท เพิ่ม
ค่าดอกเบี้ยในเงินยืมขึ้นอีก 100 ละ 5 รวมทั้งสิ้นเงิน
130,000,000 บาท พระยาสุหมณย์เห็นว่า ตามที่กรมรถไฟจะ
มานี้ก็พอเป็นทางที่จะโปรดเกล้า ฯ ให้โปรดฯ กันได้แล้วว่า
สายไหนจำเป็นจะต้องทำก่อนแลหลัง

มีพระราชดำรัสว่าในการที่จะเลือกว่าสายไหนควร
ทำก่อนแลหลังนั้น มีบริบทความเห็นกรมหลวงดำรงอีกฉบับหนึ่ง
ได้เห็นชอบด้วยตามความเห็นนั้นแล้ว

2 ราชการ
ในระเบียบ
วาระเรื่อง
กู้เงินต่าง
ประเทศ

หนังสือพระยาสุรียานุวัตรทูตเกล้าฯ ถวายความว่า
ผู้จัดการของกงเชียงไฮ้แมงก์กับแมงก์อินโคชินได้เข้าชื่อกัน
จดหมายบรรทีกแลพระยาสุรียาได้ตอบไปยังผู้จัดการแมงก์ทั้ง
สองในเรื่องกู้เงินเป็นความตกลงมั่นคงว่า 1 กู้เงินครั้งนี้เป็น
จำนวนเงิน 3,000,000 ปอนด์ ไซ้คอกเบี้ยปีหนึ่ง 100 ละ
4 $\frac{1}{2}$ แต่ผู้ใหญ่ยิมจะให้ตนเงิน 93 เปอร์เซ็นต์ กับส่วน 1 ใน
4 ซาคั่วแก่รัฐบาล 2 หนังสือสัญญากู้เงินนั้น จะสัญญาไซ้คอก
เบี้ยตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม ค.ศ. 125 เพื่อจะได้เป็นวันเดียวกันกับ
หนังสือสัญญาเงิน 1,000,000 ปอนด์ครั้งก่อน 3 กำหนดวัน
ที่จะจำหน่ายตัวกู้เงินให้แก่มหาชน แลกำหนดวันที่จะรับเงินจาก
มหาชน จะได้ตกลงกันต่อภายหลัง 4 แต่สัญญากันว่าผู้ใหญ่ยิมมี
อำนาจที่จะส่งตนเงินให้รัฐบาลสยาม เมื่อก่อนวันที่ 1 มีนาคม
นั้นได้ รัฐบาลยอมเสียคอกเบี้ย 100 ละ 4 $\frac{1}{2}$ ในเงาะจำนวน
เงินซึ่งจะได้รับล่วงหน้า 5 นอกจากความตกลงที่กล่าวมานี้ ข้อ
ความที่จะทำสัญญากันจะกระทำตามหนังสือสัญญาเงินครั้งก่อน
สัญญานั้นจะได้ลงชื่อกันในกรุงลอนดอน ในที่สุดพระยาสุรียา
ต้องแจ้งความให้แมงก์ทั้ง 2 ทราบว่าในตนเงินที่รัฐบาลจะกู้ได้
ในครั้งนี้ รัฐบาลจะแบ่งออกเก็บไว้เป็นทุนสำรองกองไว้ในยุโรป
ส่วนหนึ่ง โดยความที่รัฐบาลมุ่งหมายจะเอาเงินสำรองรายนี้ไว้
เพื่ออุดหนุนอัตราค่าแลกเปลี่ยนไม่ได้กำหนดจำนวนเงินริเลิปลสำรอง
ถ้า อัตราค่าแลกเปลี่ยนลงให้เป็นค้ำประกันสัญญาอย่างหนึ่งอย่างใด

มีพระราชดำรัสว่า เป็นตกลงตามนี้

พจนานุกรม จ.

M E M O R A N D U M

of a conversation on the 11th January 1904 between H. R. H. the Minister of Finance and Mr Rivett - Carnac regarding the appointment of the latter as Financial Agent in Europe for H. S. M's. Government.

H. R. H. the Minister informed Mr R - C that His Majesty had been pleased to appoint him to be Financial Agent in Europe for H. S. M's Government upon a salary of \$ 2000 a year from 1st April made up of £ 100 a month for eight months, of £ 250 a month for four months and a fixed Travelling Allowance of £ 200 a year. The Government will have the right to recall Mr R - C to Bangkok for two months in each year should they desire to do so and Mr R - C will in that case defray his own travelling expenses to Bangkok and back.

For any other Journeys that Mr R - C may be required to make in Europe or elsewhere in the interests of the service Mr R - C now suggests that he should be paid his actual travelling expenses plus a daily allowance of £ 2 for each day absent from London.

All political communications that Mr R - C may have to make to Bangkok should be made through Mr Strobel: or to H. E.

Phya Surriya in Paris. Any matter relating to political subjects in Siam should be approved by H. E. Phya Surriya before it is communicated to any newspaper for publication. Communications to newspapers on trade or financial or general matters need not be so approved.

Any confidential opinions expressed by Mr R - C either verbally or in writing to persons in Europe must be distinctly understood to be merely the personal opinions of Mr R - C himself and by no means those of the Government.

A loan will in all probability be raised in Europe this year. Mr R - C will privately ascertain upon what terms the loan can best be raised: he will report his opinion to H. R. H. the Minister of Finance and to H. E. Phya Surriya in Paris. The actual representative of the Government in the actual arrangements for the loan and in inviting tenders will, however, be H. E. Phya Surriya. Mr R - C will merely conduct the preliminary negotiations conferrily with H. E. Phya Surriga.

After the loan has been floated and the money received Mr R - C will, in his capacity as Financial Agent, conduct the routine business connected with the management of the loan, the payment of the interest, the registration of transfers, the issue of certificates, & c.

As regards the engagement of British officials for the service of the Government Mr R - C will act in the matter if called upon to do so by any Heads of Departments.

The Financial Agent will manage the business of the Government in Europe in Connection with selling and buying precious metals, the investment and sale of securities and in inviting tenders for the supply of goods in England.

The Financial Agent will arrange for the preparation of a special telegraphic code for use in communications between himself and the Ministry of Finance.

In order that there may be no delay in making payments the Financial Agent will be given a permanent advance of £ 1000 for his office use: this advance will be recouped by money drawn from the Siamese Minister in London as occasion requires. He will submit his accounts and vouchers regularly every month to the Ministry of Finance.

The office of the Financial Agent will be located in the Legation building if there be room there: if not, he will procure the necessary accommodation in the vicinity of the Legation. The Budget of the Financial Agent for 123 will be drawn up later when experience has been gained of actual requirements: meanwhile money required by him will be drawn from the Minister in London.

The Financial Agent will make any purchases that he may be required to make by any Head of a Department in Bangkok. For such purchases he will draw the money from the Minister in London and will submit one copy of the invoice to the Head of the Department concerned and the other to the Ministry of Finance.

The Government will, of course, obtain the full benefit of any discounts that the Financial Agent may be able to procure.

In general, the Financial Agent will perform any duties connected with financial matters which H. R. H. the Minister of Finance may require him to undertake.

Bangkok.

12th January 1904.

Approved.

Minister of Finance.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก จ.

รายงานเสนาบดีสภา

วันที่ 12 มกราคม รัตนโกสินทรศก 123 (ตรงกับวัน 2 102 ค่ำ ปีมะโรงช
ศก จุลศักราช 1266) กำหนดเวลาชุมนุมทูมหนึ่ง

ผู้มาชุมนุม
 ราชพระนามแลนาม
 สมเด็จพระยาภาณุพันธุวงษรเทศ
 กรมหลวงนเรศวรฤทธิ
 กรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการ
 กรมขุนสมมตอมรินทร์
 กรมหลวงดำรงราชานุภาพ
 กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา
 เจ้าฟ้ากรมขุนวิศรานุวัติกวษ
 กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย
 เจ้าพระยาวิชิทวงษวุฒิกกร
 เจ้าพระยาเทเวศรวงษวิวัฒน์
 มีราชการในระเบียบวาระ

- ระเบียบวาระ
1. เรื่องรัฐบาลจะกู้เงินภายในพระราชอาณาจักรสำหรับใช้เฉพาะ
ทำรถไฟสายปาดิจ
 2. เรื่องจะชันหาชื่อากรเพื่อเลิกบอนเบย

ผู้เป็นประธาน

ผู้เป็นประธาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับเป็นประธานในที่ชุมนุม

ปลัดราชการในระเบียบวาระ

1. ราชการใน)
)
 ระเบียบวาระ) พระยาศรีสุนทรอ่านหนังสือราชการในระเบียบวาระ
)
 เรื่องรัฐบาล) เสนอที่ประชุม คือ
)
 จะกู้เงินทวารวดี)

ลายพระหัตถ์กรมหมื่นมหิศรทูลเกล้าฯ ถวายความว่าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงพระคลังดำริห์ถึงการที่รัฐบาลจะตั้งกู้เงินภายในพระราชอาณาจักร เฉพาะใช้ในการทวารวดีสายป่าจิมแตกรุงเพทฯ ถึงบ้านใหม่ ตามรายประมาณซึ่งกระทรวงโยธาธิการได้ประมาณว่าจะเงินทุนที่ต้องการไม่เกิน 3,500,000 บาทนั้น

การสิ่งนี้จะถือเอาความคิดของข้าราชการผู้หนึ่งผู้ใดที่ไม่ใช่ผู้มีทุนจะลง แลรับผิดชอบผลประโยชน์ด้วยตนเองว่าเป็นความถูกต้องความชอบใจได้เลย จำต้องถือเอาผู้ถือหุ้นซึ่งจะเป็นหลักแสงผลประโยชน์นั้นจะรับเป็นประมาณ ฝ่ายรัฐบาลจะบัญญัติได้ก็แต่ว่าจะยอมให้ประโยชน์แก่เจ้าหนี้เพียงใดเท่านั้น แลจำต้องตระเตรียมทานายประกันว่าจะรับใหญ่เสียก่อน เพราะฉะนั้นในเวลาเห็นด้วยเกล้าฯ ว่าพระคลังข้างที่เป็นบ่อใหญ่อันหนึ่งทีควรจะต้องเป็นที่ตั้งว่าจะเป็นผู้ใหญ่ในเวลานี้ เพราะการออกโรงครั้งแรกคนไม่สู้เข้าใจกันว่าผลจะเป็นอย่างไร คงจะเรียกแชร์ไม่ได้มากนักในข้างนอก ถ้าภายหลังออกไปใหญ่แล้ว 3 ปี ก็ไม่มีความวิตกว่าใบบุั้นคงจะเป็นตัวเงินที่ซื้อขายกันได้ง่าย เพราะฉะนั้นจึงขอพระราชทานทราบเกล้าฯ ว่า ในเงินทุน 3,500,000 บาทนี้ กระทรวงพระคลังรับเป็นตัวเงินที่จะใช้เงินกรมธนบัตร ให้ถือใบบุ 500,000 บาท ในส่วน 3,000,000 บาทนั้น สามารถของพระคลังข้างที่จะถือไว้ได้เพียงใดเป็นอย่างมากที่สุด เมื่อได้ทราบเกล้าฯ แลจะได้คิดออกประกาศเปิดเผยหาตัวผู้รับแก่ประชาชนต่อไป แลจำนวนเงินที่ขอพระราชทานทราบเกล้าฯ นี้ ก็เพื่อว่าการที่เปิดเผยหาผู้รับนั้นจะไม่เพียงพอ จึงขอพระราชทานขีดเสียเป็น 2 ชั้น คือจำนวนน้อยที่สำหรับต้องการจะถือไว้จริง ๆ แลจำนวนมากสำหรับเป็นประกันถ้าหากไม่มีตัวผู้รับ แลถึงแม้ว่าจำนวนที่จะต้องเป็นประกันนี้จะมากเกินไปเกินความต้องการอยู่บ้างก็ดี เมื่อภายหลัง 2-3 ปี ก็คงจะถ่ายออกไปได้ เมื่อราษฎร

เชื่อถือมากขึ้น เพราะฉะนั้นในวิธีการที่จะยอมให้แกผู้ถือหุ้นส่วนได้ประโยชน์เพียงใดนั้น จำต้องได้รับพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยแลความเห็นชอบของกรมพระคลังข้างที่เป็นหลัก เหตุว่ายอมจะเป็นผู้ถือหุ้นส่วนอยู่เป็นอันมากด้วย

ขอความที่จะทรงรับพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยนั้น

1. การตั้งโณมีอยู่ 2 ทาง ๆ หนึ่งให้แบ่งกันเป็นผู้ตั้งเรียไรรัฐบาลเสียค่าจ้าง อีกทางหนึ่งรัฐบาลตั้งเรียไเอง

ในข้อนี้เป็นอันไม่ทรงวินิจฉัย เพราะโณภายในรัฐบาลสามารถจะตั้งเรียไเองได้

2. ความตั้งใจของรัฐบาลที่เห็นว่าจะเป็นการพอดี คือเสียดอกเบี้ย 100 ละ 6 ต่อปี แต่อย่างที้ออกไปก็เต็มเสียดอกเบี้ยร้อยละ 6 ซึ่งเป็นทางตรงไปตรงมา อย่างที่ 2 ออก 95 เสียดอกเบี้ย 100 ละ 5 เวลาใช้คืนเต็ม ซึ่งเป็นทางให้สเปกคิวเล่นกันได้ในตลาด

3. การขายคืน

1. รัฐบาลเก็บทุนไว้เป็นสิ่งถึงพันด์ตามรายปี แลรัฐบาลคอยซื้อเอาตามเวลาอันสมควร หรือ

2. จะบังคับขายคืนตามส่วนโดยฉลาก หรือ รัฐบาลเก็บทุนไว้เป็นถึงพันด์เช่นรายปี หากดอกเบี้ยอย่างอื่นเป็นคอมเปาน์กันเกินต่อเสตส่าสมไว้ขายคืนคราวเดียวเมื่อเวลาที่สุกสิ้นกำหนด

4. กำหนดจะใช้คืน

1. อย่างสั้นควรจะเป็น 10 ปีหรือ

2. ควรจะเป็นเวลายาวถึงกี่ปี

5. การใจคอกเบี้ย

จะใช้โดยกูปวง (คือถือแชร์ใบต้องออกหน้า เรยิสเตอในใบแชร์ทุกใบมีตัวย่อยสำหรับฉีกไปรับดอกเบี้ย เมื่อถึงกำหนดก็ฉีกมาขึ้นเอาเงิน ใบแชร์ตกอยู่แกมีใครผู้นั้นก็เป็นเจ้าของ ใจแรกเปลี่ยนกันได้ด้วยธนบัตรหรือ

เป็นแชนร์เรบิสเตอซึ่งผู้ออกทองลงมาอยู่ที่ผู้เจ้าของในเซอติเทเกทแลสลังหลังโอนตอกัน
ไปในเมื่อชื้อขาย

6. คอกเบี้ยควรแจกอย่างไร

1. ทุก ๆ 3 เดือน

2. ทุก ๆ 6 เดือน

มีพระราชดำรัสว่าส่วนพระคลังข้างที่นั้นจะทรงรับ 2,000,000 บาท ซ้ออื่น ๆ
ไปรคเกล้าฯ ให้ปลุกษารายขอ

เรื่องคอกเบี้ย ก็ออกใบกู้เต็มเสียดอกเบี้ย 100 ละ 6 ต่อปี หรือออก 95 เสียดอก
คอกเบี้ย 100 ละ 5 เวลาใช้คืนเต็ม

กรมขุนสมมตเห็นควรออกใบกู้เต็มเสียดอกเบี้ย 100 ละ 6 กรมหลวงดำรงเห็น
ควรออก 95 เสียดอกเบี้ย 100 ละ 5 เพื่อจะได้มีการสเปกคิวเลขขึ้นกันบ้าง

กรมขุนสมมตรับสั่งว่าจะออก 95 เสียดอกเบี้ย 100 ละ 5 ก็ไม่รังเกียจอันใด
เพราะใบสู้ผิดกันมากนัก แลที่ประชุมเห็นควรออก 95 เสียดอกเบี้ย 100 ละ 5

การถ่ายคืน 1 รัฐบาลจะซื้อเอาตามเวลาอันสมควร หรือ 2 จะบังคับถ่ายคืน
ตามส่วนโดยฉลาก หรือ

3. รัฐบาลถ่ายคืนคราวเดียวเมื่อเวลาสิ้นกำหนด

กรมหลวงดำรงเห็นควรบังคับถ่ายคืนตามส่วนโดยฉลากที่ประชุมเห็นชอบพร้อมกัน
กำหนดที่จะใช้คืน 1 อย่างสั้นควรจะเป็น 10 ปี หรือ 2 ควรจะเป็นเวลายาว
ถึงกี่ปี

กรมหลวงดำรงเห็นควรใช้คืน 3 ปีต่อครั้ง ๆ ละ $\frac{1}{4}$ รวมเป็นเวลา 12 ปีหกค
แลกำหนด 3 ปีต้นนับตั้งแต่ปีที่รถไฟเคิบแล้วเป็นต้นไป ที่ประชุมเห็นชอบพร้อมกัน

การใช้คอกเบี้ย 1 จะใช้โดยคูปอง หรือ 2 เป็นแชนร์เรบิสเตอ

กรมขุนสมมตรับสั่งว่าถ้าตามหน้าที่กรมพระคลังข้างที่แล้วแชนร์เรบิสเตอก็ไม่ลำบาก
เพราะกรมพระคลังข้างที่รับมาแล้วก็มาเก็บไว้ ถึงกำหนดก็รับแลกคอกเบี้ยมา แลถ้าความ
คนสามัญแล้ว คูปองก็ เพราะชื้อขายกันได้ แลถ้าความสวดกของรัฐบาลเป็นอย่างไร

ก็อนุโลมตามได้

กรมหมื่นมณฑิสรรับสั่งว่า ตามที่กรมขุนสมมตรับสั่งนั้นถูก คนมีอยู่สองจำพวก คือพวกหนึ่งเมื่อลงทุนรับแชร์ไว้แล้วก็เก็บไว้เป็นทรัพย์สินสมบัติ อีกพวกหนึ่งยอมซื้อขายถ่ายกันไปถ่ายกันมา กรมพระคลังข้างที่รับแล้วก็เก็บ ถ้าจะออกไปเบียดเสียดก็ไม่ได้ แต่ต้องมีพนักงานขึ้นอีกหน้าที่หนึ่ง ถ้าкупวงแล้วไม่ต้องมีเจ้าพนักงานอีก แต่купวงมีอันตราขายแก่ผู้ถือแชร์ได้ ก็คือผู้รายลักแลเพลิงใหม่ เป็นต้น

กรมหลวงคำรงเห็นว่า ผู้ที่ถือแชร์ชนิดนี้ก็เหมือนถือแบงก์ในตเหมือนกัน ผิดกันแต่แบงก์ในตซื้อขายกันได้ แต่ไม่เกิดกำไร ส่วนโลนนี้ถ้าออกอย่างคูเบอ ซื้อขายกันได้ได้อย่างแบงก์ในตแต่เกิดกำไรด้วย ส่วนผู้รายลักก็ตราสินตามนำเบอร์ได้ ส่วนที่จะสูญไปอย่างอื่น ๆ ก็เท่ากับแบงก์ในต

กรมหลวงเทวะวงษ์รับรอง แลรับสั่งว่าถ้าจะพูดให้เข้าใจง่ายก็คือแบงก์ในตมีคอกเบี้ย แลเห็นว่าถ้าออกแชร์แล้วจะรุ่งระยับอะไรไ้มาก เพราะเงินไม่ได้อยู่กับตัว

กรมหลวงนเรศรเห็นว่า ควรออกอย่างคูเปอร์จึงจะเรียกแชร์ไ้มาก เพราะผู้มีทุนน้อยแต่ต้องใจจ่ายอยู่เสมอก็จะได้รับไ้ม่าง

มีพระราชดำรัสว่า กรมขุนสมมตก็ไปคัดค้านอะไร แลว่าจะอนุโลมตามความสดวกของรัฐบาลได้ แลที่ประชุมเห็นโดยมากกว่า ควรออกอย่างคูเปอร์ก็เป็นอันตกลงได้ คอกเบี้ยควรแจกอย่างไร

1. ทุก ๆ 3 เดือน

2. ทุก ๆ 6 เดือน

กรมหลวงคำรงเห็นควรทุก ๆ 6 เดือนเพราะ 3 เดือนถี่นัก กรมขุนสมมตรับสั่งว่าคนสามัญชอบได้ถี่ ๆ

กรมหลวงคำรงรับสั่งว่า ถ้านั้นแจกทุก ๆ 3 เดือนก็ได้ที่ประชุมไม่คัดค้านอันใดตกลง

รวมความที่ได้ตกลงในเรื่องนี้ คือ 1 นายประกันที่จะรับใหญ่ กระทรวงพระคลัง 500,000 บาท พระคลังข้างที่ 2,000,000 บาท

2. เรื่องดอกเบ็ญออกแสร้งละ 95 บาท ให้ดอกเบ็ญ 100 ละ 5 ต่อปี เวลาใช้คืนเต็ม 100 บาท
3. การถ่ายคืน จะบังคับถ่ายคืนโดยจับฉลาก
4. กำหนดที่จะใช้คืน 3 ปีต่อครั้ง ๆ ละ $\frac{1}{4}$ รวม 12 ปีเป็นหมด
5. การใช้ดอกเบ็ญจะใช้โดยคูปอง
6. เวลาแจกดอกเบ็ญทุก ๆ 3 เดือน

ราชการใน)
 ระเบียบวาระ)
 เรื่องขึ้นภาษี)
 อากรเพื่อเลิก)
 บอนเบ็ญ)

ลายพระหัตถ์กรมหมื่นมหิศรทูลเกล้าฯ ถวายอีกฉบับหนึ่งความว่า
 ราชวาทย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงพระคลังเงินเจ้า
 ที่เชิญเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เสนาบดีกระทรวงนครบาลเสนา
 บดีกระทรวงเกษตราธิการ ประชุมปรึกษาเรื่องความคิดเลิกบอนเบ็ญ
 แลดำที่ประชุมเห็นควรเรียกข้าราชการผู้ใดที่จะให้เข้ามาในที่ประชุม
 ด้วยก็ให้เรียกนั้น

ณ วันที่ 14 มกราคม รัตนโกสินทรศก 123 ได้ประชุมกัน ณ
 รัชฎาภรณ์พิพัฒน์ตั้งแต่เวลาบ่าย 4 โมง ถึงเวลาบ่าย 5 โมง 45 นาที
 จึงเสร็จการประชุม ขอความตามที่ได้ปรึกษาเห็นชอบพร้อมศัตุทูลเกล้าฯ
 ถวายมาด้วยแล้ว

และอ่านรายงานประชุมเสนอที่ประชุมใจความว่า เมื่อผู้มา
 ประชุมได้เข้าที่ประชุมพร้อมกัน เสนาบดีได้อ่านสำเนาพระราช
 หัตถ์เลขาเสนาบดีกระทรวงพระคลังที่ทูลเกล้าฯ ถวายเป็นความเห็น
 ในการที่จะเลิกบอนเบ็ญแลขึ้นภาษีอากรบางอย่าง เสนอที่ประชุมมีใจ
 ความว่า กระทรวงพระคลังตั้งลงเป็น 3 อย่าง คืออย่าง 1 เลิกบอน
 ในหัวเมืองทั้งหมด จัดเก็บเงินอากรค่านาขึ้นแทนทันที อย่างนี้เงินได้
 คงไม่หันมือที่จะต้องใช้เพราะการเก็บค่านายอมได้ตลอดปลายปี

อย่างที 2 เลิกบอนเล็ก ๆ ที่ราคาต่ำกว่า 50,000 บาท

เงินจะขาดแต่เหนือก็ง แลลงมือเก็บค่านาขึ้นไป ถ้าเงินได้มากกว่า
จำนวนเงินบ่อนที่เลิกเท่าใดเก็บไว้เป็นทุนที่จะเลิกในศกหลังให้หมด
ในหัวเมือง อย่างนี้เงินจะพอทำใช้

อย่างที่ 3 คงมีบ่อนไปตามเดิม แลลงมือเก็บค่านาขึ้น ส่วน
เงินที่เก็บขึ้นมากน้อยเก็บเป็นทุนไว้เลิกในศกนาพร้อมกันทีเดียวอย่าง
นี้ไม่สู้มีเหตุพอจะอาจอยู่

ที่ประชุมเห็นพร้อมกันว่าควรเลิกอย่างที่ 2 คือศก 124 เลิก
บรรดาบ่อนเบี้ยซึ่งจำนวนเงินอากรศก 123 เท่ากว่า 50,000 บาท
ทั้งสิ้น ถึงศก 125 เลิกบ่อนเบี้ยทั้งปวงนอกจากบ่อนเบี้ยในจังหวัด
กรุงเทพฯ ถึงศก 126 เลิกบ่อนเบี้ยในจังหวัดกรุงเทพฯ ทั้งสิ้นรวม
ให้เวลา 3 ปีเป็นเลิกบ่อนเบี้ยได้หมดทั้งสิ้น

แลควรจะต้องประกาศบอกความคิดของรัฐบาลที่จะจัดการ
เลิกบ่อนเบี้ยอย่างไร แลที่จะขึ้นภาษีอากรอย่างไรมาทดแทนเงินที่
ขาดไปให้ความปรากฏแก่มหาชนเสียแต่แรกทีเดียว เพราะเหตุว่า
ภาษีอากรที่จะขึ้นนั้นเป็น 2 ชนิด ๆ หนึ่งขึ้นได้ด้วยอำนาจของรัฐบาล
เช่นค่านา เป็นต้น ชนิด 1 ต้องอาศัยความยินยอมของรัฐบาล
ต่างประเทศก่อนจึงจะขึ้นได้ เช่นภาษีขาเข้าขาออก เป็นต้น ทางที่
ควรจัดนั้นภาษีอากรอย่างไรซึ่งขึ้นด้วยอำนาจของรัฐบาล ก็ขึ้นสำหรับ
ทดแทนเงินบ่อนเบี้ยหัวเมืองที่จะเลิกในปีที่ 1 แลที่ 2 ส่วนที่จะต้อง
ได้ความยินยอมของรัฐบาลต่างประเทศก่อนนั้นเอาไว้ทดแทนเงินบ่อน
เบี้ยกรุงเทพฯ ซึ่งจะเลิกในปีที่ 3 เพราะการที่จะพูดจาต้องการเวลาดำ
นายไม่สำเร็จได้โดยเร็ว ที่เห็นว่าต้องประกาศไว้ให้ปรากฏแต่แรก
นั้นเพื่อประโยชน์ 2 อย่าง อย่างที่ 1 เพื่อจะให้ปรากฏแก่รัฐบาล
ต่างประเทศว่ารัฐบาลเราตั้งใจจะเลิกบ่อนเบี้ยอันเป็นความชั่วร้าย
ของบ้านเมืองจริง ๆ แลจะเลิกจริงโดยในปีที่สงบสุข อย่างที่ 2

ถ้าหากว่ารัฐบาลต่างประเทศไม่ยอมให้ขึ้นภาษีอากรซึ่งอาจจะเป็นไปได้
ความจริงจะได้ปรากฏว่าเราเลิกบ่อนเบี้ยไม่หมดได้ เพราะต่างประเทศ
ขัดขวาง แลบ่อนที่เหลืออยู่ในกรุงเทพฯ เหลืออยู่เพราะรัฐบาลต่าง
ประเทศ มิใช่เราเช่นนี้ รัฐบาลจึงจะมีท่าทางที่จะขึ้นภาษีอากรได้แน่นอน

แต่ที่ประชุมปฤกษาคงไปถึงการที่จะขึ้นภาษีอากรอย่างไร ๆ
บ้างเห็นพร้อมกันว่า 1. ขึ้นเงินชำระค่าธรรมเนียมตราครุฑหรือตรา
ชุมพรแลจัตวาชำระค่าธรรมเนียมตราครุฑ 2. แก้อัตราค่าน้ำ 3. ขึ้น
เงินค่าน้ำ คือจำนวนค่าน้ำเก็บตามเนื้อที่ที่ตีแล้ว ราคาไร่บาทหนึ่งเป็น
อย่างสูง 24 อัฐเป็นอย่างต่ำ แต่เก็บเป็น 3 วิธี คือ ในท้องทุ่งโคกที่
รัฐบาลกำหนดว่า ค่าน้ำไร่ละเท่าไร ตั้งแต่ผู้โคกจับจองที่นั้นไปยังไม่ได้
ทำเป็นนาฟ้าง เก็บค่าหวงห้ามไร่ละ $\frac{1}{4}$ ของอัตราค่าน้ำ เมื่อได้ทำเป็น
นาฟ้างลงบ้างแล้ว แต่ยังไม่ได้ผลเสมอคือเก็บเป็นนาฟ้างลอยอัตราราคาน้ำ $\frac{1}{4}$
ของอัตราค่าน้ำ เมื่อทำเป็นนาฟ้างได้เรียบร้อยแล้ว จึงลดลงเท่าอัตราราคาน้ำ
ที่กำหนด แต่เก็บเป็นคูโค

ภาษีอากรที่ว่ามานี้เป็นส่วนที่จะได้มาทดแทนเงินอากรบ่อนเบี้ย
ที่ขาดในศก 124 และ 125 ส่วนเงินภาษีอากรซึ่งควรจะขึ้นสำหรับเอา
เงินค่าน้ำมาทดแทนเงินบ่อนเบี้ยที่ขาดไปในศก 126 นั้น คือ

1. ภาษีชาเข้า
2. ภาษียาสูบชาเข้า
3. ภาษีสุราต่างประเทศ
4. ภาษีเรือโรงราน
5. ภาษีเรือ
6. ค่าแรงผูกมือจีน ผูกทุกปีต่อแต่ปีทีหนึ่งกำหนดผูกคราว

นี้ไป

7. ภาษีฤชากร

การขึ้นภาษีอากรเหล่านี้ นอกจากการผูกปิ่นแล้วจำเป็นจะต้อง
พูดกับรัฐบาลต่างประเทศทุกอย่าง ควรจะเริ่มพูดเสียก่อนแต่คนศก 124
นี้ไปที่เดียว

ประกาศเลิกบ่อนเบี้ยในศก 124 นี้ เสนาบดีกระทรวงพระ
คลังจะไกร่างขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ขอรับพระราชทานพระบรมราชานุ
ญาติ ส่วนการที่จะขึ้นภาษีอากรนั้น กรมหลวงคำรณรังษีจะไปร่างประกาศ
ทูลเกล้าฯ ถวาย

มีพระราชดำรัสว่า ตามที่เสนาบดี 3 กระทรวงปรึกษากันมา
นี้เป็นความเห็นตกลงกันเป็นอย่างดีที่สุด แลที่ประชุมเห็นชอบพร้อมกัน
กรมหลวงเทวะวงษ์ กราบบังคมทูลว่า ถ้ามีโปรแกรมเสีย
ดังนี้แล้ว การที่จะพูดกับรัฐบาลต่างประเทศก็เห็นจะไม่สู้กระไรนัก
มีพระราชดำรัสให้กรมหลวงเทวะวงษ์รับสั่งกับมิสเทอส์โทร
เบลให้พูดจากันเสียแต่ต้นไป กรมหลวงเทวะวงษ์รับพระบรมราชโอง
การ

หมตราชการในระเบียบวาระแล้ว เสด็จขึ้นเวลา 2 ทุ่ม กับ
45 นาที เปงนคการชุมนุม จะไค้ชุมนุมต่อไปในวันที่ 23 มกราคม
เวลาทุ่มหนึ่งตามกำหนดจะ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุนวิสุทธิ คัด
ทาน

ประวัติการศึกษา

นางสาวกรีนวด กิริมีดิษฐ์ ได้รับปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต ปีการศึกษา
2502 และครุศาสตรบัณฑิต ปีการศึกษา 2507 เข้าศึกษาต่อคณะบัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2514

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย